

legfontosabb dokumentumok is csak hamvába holt közvények maradnak.

► El van hanyagolva a könyvtárosok érdekvédelme. Így a könyvtárakban, ahol pedig igen lényeges, hogy stabil és tapasztalt személyzet vigye az ügyeket, nagyon magas a fluktuáció.

Az újjászülés érdekében mindenkinek, aki szereti a könyvet, az olvasást, össze kell fognia, és a szé-

lesebb közvélemény lelkiismeretét is fel kell kelteni a jobbítás érdekében.

/[GUL'ČINSKI, V.] GUL'CHINSKI, V.: Libraries in the U.S.S.R. – a time of restructuring. Transl. by P. Oldfield. = Canadian Library Journal, 48. köt. 1. sz. 1991. p. 55–56./

(Gáti Iván)

A GPNTB SZSZSZR távlati fejlesztési irányai

A fejlett tőkés országokban az információs intézmények három alapvető gazdasági formában működnek, azaz költségvetési, nonprofit és kereskedelmi intézmények különböztethetők meg közöttük.

Valószínűleg a volt Szovjetunió könyvtárai is a fentiek szerint fognak differenciálódni a közeljövőben.

A jelenleg még GPNTB SZSZSZR-nek (Gosudarstvennaja publicnaja naučno-tehničeskaja biblioteka = Állami Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtár) nevezett intézmény az információs és könyvtári infrastruktúrában betöltött és újrafogalmazandó feladatai alapján a természettudományi és műszaki területen előbb-utóbb nemzeti szakkönyvtárrá válik. Ennek ismérvei a következők:

1. általános hozzáférhetőség;
2. a természettudományi és műszaki területen a teljes hazai, valamint a szakemberek számára tudományos értékkel bíró külföldi szakirodalom megléte az állományban;
3. az országos letéti könyvtári funkció ellátása az adott gyűjtőkörben;
4. az elérési pontok országos hálózatának kifejlesztése és fenntartása;
5. a tudományos-műszaki könyvtári hálózat módszertani központjaként való működés;
6. közvetlen kapcsolatok a világ legnagyobb könyvtáraival és információs központjaival kölcsönös online elérés révén;
7. a szakkönyvtárügy területén folyó kutató-fejlesztő munkák koordinálása;
8. a könyvtári-információs szolgáltatások stratégiai fejlesztési irányainak kidolgozása.

A gazdaságirányítási mechanizmus átalakítása, a minisztériumok és főhatóságok átszervezése és megszüntetése az ágazati tudományos-műszaki könyvtárak felszámolásával fenyeget. A GPNTB mint tudományos-módszertani központ nem maradhat tetlen szemlélője ezeknek a folyamatoknak.

A fenti tennivalók elvégzéséhez magát a GPNTB-t is át kell szervezni, ami az elkövetkező 2–3 év alatt aligha oldható meg teljes mértékben. Ezért 10–15 évre szóló rekonstrukciós programot kell kidolgozni, kitérve az alábbiakra:

- tudományosan megalapozott térigények az állomány, a technika, az olvasók és a munkatársak elhelyezésére;
- a GPNTB fokozatos átalakítása automatizált könyvtári-információs rendszerre széles körű elérési hálózattal, miközben az egyes szakaszok műszaki-gazdasági megalapozása a világban szerzett pozitív és a saját negatív tapasztalatok alapján megy majd végbe;
- a berendezések és anyagok iránti becsült igény;
- a program megvalósításához szükséges költségvetési támogatások és beruházási összegek nagysága.

E program kidolgozása máris elindult. A finanszírozás fő forrásai az elkövetkező években is az állami ráfordítások, a szerződéses munkákból és térítéses szolgáltatásokból kapott bevételek maradnak. Meggondolandó információs-könyvtári profilú kisvállalkozások létesítése a GPNTB mellett. A kiadások legalább 90%-át fedező költségvetési támogatást az infláció és az árindex figyelembevételével kell megállapítani.

A GPNTB a jövőben korszerű automatizált könyvtári-információs komplexummá fejlődik, amelynek részei:

- nyilvános könyvtár nagy teljesítményű másoló- és sokszorosítórészleggel,
- tudományos-információs központ szerződéses-előfizetési alapon működő elérési hálózattal,
- kereskedelmi alapon működő reklám-információs központ,
- kisvállalatok.

Ez a szervezeti felépítés csak fokozatosan, az információs és kereskedelmi tevékenység következetes növelésével érhető el, ami egyúttal a többi könyvtárban is ösztönözni fogja az automatizált üzemmód bevezetését. Meg kell erősíteni az intézmény másoló- és sokszorosítóüzemét is, és jogilag önálló, önfinanszírozó szervezetet kell belőle kialakítani.

A piactudományi feltételek között az információs intézmények és könyvtárak tevékenysége elsősorban a finanszírozástól függ, beleértve a valutaellátást is.

További fontos problémák a szakirodalom beszerzése, az állomány megőrzése, a korszerű információk technológia bevezetése. Fontos szerephez jut a könyvtári-információs marketing is.

A perspektivikus irányok közül ki kell emelni az információ miniatürizálását. A probléma itt a hagyományos és az új technológia legjobb kombinációjának a kiválasztása. A három alapvető mikroformátum következő alkalmazása látszik célszerűnek:

- ▶ mikrofilmek és mikrofilmlapok a külföldi időszaki és a nehezen hozzáférhető kiadványok, továbbá a letéti irodalom tárolásához. Nem látszik célszerűnek a COM-fiche-ek alkalmazása, mivel ezeket jól helyettesíti a CD-ROM;
- ▶ hajlékonylemezek az általában külföldről érkező kiadványok állományához és kis adatbázisok építéséhez;
- ▶ CD-ROM a tájékoztató apparátus létrehozásához (a világ nagy könyvtárainak katalógusai és saját katalógusok).

A CD-ROM katalógusok kiadását külföldi kiadóval együttműködve lehet megindítani. Saját berendezés beszerzése nem látszik célszerűnek. Ugyanakkor ésszerűnek látszik kezdeményezni egy CD-ROM kiadó életre hívását, vagy csatlakozni egy már megszervezett központhoz.

A könyvtár fő feladata az információs igények kielégítése a szakemberek kérései alapján, sőt bizonyos mértékig megelőzve őket. Ezért a következő fontos irány a könyvtári marketing. A könyvtár mint költségvetési, nem kereskedelmi szervezet tekintetében a marketing az általános elvek és módszerek meghatározott értelmezését igényli. Mivel a könyvtári tevékenység alapelve a szakirodalmi igények maximális kielégítése kötött erőforrások és kiadások mellett, esetében a marketingműveletek célja a nyereség optimalizálása (és növelése) a szolgáltatások bővítésével, a piac kiszélesítésével, a termékskála növelésével.

A jelenlegi körülmények között a könyvtári marketinget számos tényező korlátozza, így

- ▶ a könyvtárnak mint államilag finanszírozott kulturális intézménynek a jogi helyzete;
- ▶ a termékek és szolgáltatások nomenklatúrája és mennyiségi tervezése;
- ▶ a könyvtár monopolhelyezete saját működési területén;
- ▶ a termékek és szolgáltatások hiánya;
- ▶ az operatív piaci információk hiánya;
- ▶ a konkurencia hiánya piaci értelemben.

A könyvtári marketing a következő tevékenységi területekre terjedhet ki:

- ▶ a leghatékonyabb termékek és szolgáltatások kiválasztása, amiben a könyvtárnak előnye van (tekintettel a lehetséges konkurenciára);

- ▶ a piac szegmentálása a szerződéses tevékenység elemzése alapján, azaz a fizetőképes kereslet megtalálása az igényelt tematika, információtípus és szakirodalom elemzése révén;
- ▶ a térítéses szolgáltatások jövőbeni nomenklatúrájának összeállítása;
- ▶ a szolgáltatások iránti kereslet és kínálat szabályozása gazdasági eszközökkel, de nem az önköltség alapján;
- ▶ a nem térítésmentes kereslet csökkentése, a gazdasági hatékonyság ellenőrzése;
- ▶ az igényeket alakító és a szolgáltatásokat ösztönző csoport felállítása;
- ▶ prognóziskészítés és helyzetelemzés a piaci dinamikáról;
- ▶ javaslatok az új szolgáltatások áaira;
- ▶ reklám- és a különféle szolgáltatások bevezetését segítő intézkedések.

Fontos irány a távadatviteli technológia alapján az információs tevékenységek és erőforrások kooperációja. Már is épül a tudományos-műszaki könyvtárak automatizált könyvtárinformációs hálózata (ABIS), sugaras-hierarchikus, centralizált típusú struktúrával. A hálózat központja a GPNTB. A több mint ezer könyvtárat és intézményt egyesítő ABIS keretében cím-, bibliográfiai és tájékoztató adatbank létesül, amely az osztott állományt tematikai irányok és dokumentumtípusok szerint tartalmazza.

Mind a könyvtárat, mind a tudományos-műszaki könyvtárak hálózatát érintő legfontosabb kutatások a következők:

- ▶ az állami politika alakítása az információs és könyvtári tevékenység területén;
- ▶ a különböző felhasználói kategóriák információs igényeinek előrejelzése;
- ▶ a könyvtári-információs erőforrások irányítása a radikális gazdasági reformok éveiben;
- ▶ a tudományos-műszaki könyvtárak működéséhez a hatékony gazdasági mechanizmus elveinek a kidolgozása, beleértve a tevékenység gazdasági elemzését, a könyvtári termékek és szolgáltatások árképzési politikáját is;
- ▶ a tudományos-műszaki könyvtárak felszerelése az új generációs műszaki eszközökkel és új információhordozókkal;
- ▶ kapcsolatfelvétel a vezető külföldi könyvtárakkal és információs központokkal a munkamegosztás, kooperáció és szakosítás kiépítése céljából.

/SOLOV'EVA, D. Á. – IDRISOVA, R. A. – GORDON, S. A.: Perspektivnye napravleniia razvitiia GPNTB SSSR. = Nauchnye i tehnicieskie biblioteki SSSR, 10. sz. 1991. p. 10–14./

(V. P. É.)